

ПОГОДЖЕНО

Професійною спільнотою вчителів
суспільно-гуманітарного циклу
Протокол № 1 від 26.08.2025

ЗАТВЕРДЖЕНО

Педагогічною радою Чернівецької
гімназії № 19 Чернівецької міської ради
Протокол № 1 від 27.08.2025

Навчальна програма

для 8 класу

Чернівецької гімназії №19

Чернівецької міської ради

з предмету «Громадянська освіта»

на 2025/2026 навчальний рік,

розроблена за модельною навчальною програмою

«Історія України. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Пометун О. І., Ремех Т. О., Серова Г. В.)

(наказ Міністерства освіти і науки України від 14 серпня 2024 року № 1138)

Укладачі

вчителі історії та громадянської освіти

Олена Боднарюк

Ірина Ковалюк

Чернівці, 2025

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА
навчальна програма для 8 класу
для закладів загальної середньої освіти
Цикл: базове предметне навчання базової середньої освіти, 7–9 класи
Освітня галузь: громадянська та історична. **17 годин**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Загальна характеристика предмета

Модельна навчальна програма предмета «Громадянська освіта» розроблена на основі Державного стандарту базової середньої освіти, яким визначено *мету громадянської та історичної освітньої галузі – розвиток особистості учня через осмислення минулого й сучасності та зв'язку між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими і локальними процесами; формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції.*

Для забезпечення відповідності програми загальноєвропейським підходам до формування змісту громадянської освіти у пропонованій програмі враховані положення та ідеї, викладені у таких документах як Глобальні цілі ООН, Декларація ООН з освіти та виховання в галузі прав людини, Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства й освіти з прав людини, Рамка компетентностей для культури демократії Ради Європи.

Предмет «Громадянська освіта» належить до *базового предметного циклу середньої освіти*, що визначає його місце в системі шкільної громадянської та історичної освіти та з-поміж інших навчальних предметів/курсів й обумовлює необхідність врахування у змісті програми та організації освітнього процесу психолого-педагогічних особливостей дітей 13–14 років, рівня їхніх громадянознавчих знань і розвитку предметних та міжпредметних умінь, урізноманітнення видів навчальної діяльності, що відображено у вимогах до обов'язкових результатів навчання учнів за Державним стандартом базової середньої освіти.

З огляду на вищезазначене, **метою навчання предмета «Громадянська освіта»** у 8 класі, узгодженою з метою освітньої галузі, є *розвиток в учнівства національної і громадянської ідентичностей, патріотизму, почуття власної гідності, активної громадянської позиції, відданості цінностям українського народу, Європейського Союзу й інших демократичних країн, прихильності ідеям миру, демократії, прав і свобод людини й громадянина.*

Завданнями предмета, спрямованими на досягнення мети, є:

- усвідомлення учнями власної громадянської та національної ідентичностей, приналежності до української нації як самобутньої спільноти та української держави, здатності виявляти громадянську стійкість, патріотизм і відданість Україні;
- оволодіння основами знань про принципи й цінності демократичного громадянського суспільства, життя і діяльність людини в ньому, роль і функції демократичної держави, можливості й способи впливу громадян на життя громади і політику держави;
- набуття вмінь і навичок, формування поглядів і цінностей, інших особистих якостей, пов'язаних з ідеями демократії, верховенством права, справедливості, рівності, прав людини, добробуту, усвідомлення рівних прав і можливостей;
- формування шанобливого і толерантного ставлення до культури і традицій інших народів; громадянської та соціальної активності й відповідальності особистості, активної громадянської позиції, здатності до колективної діяльності та прийняття колективних рішень; досвіду громадянських дій;
- розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь учнів, реалізація вимог до обов'язкових результатів навчання громадянської та історичної освітньої галузі, визначених Державним стандартом базової середньої освіти.

Компетентнісний потенціал освітньої галузі реалізовуватиметься через активну діяльність учнів, спрямовану на розвиток на навчальних заняттях ключових компетентностей, сформованих умінь, ставлень, базових знань. У результаті опанування предмета «Громадянська освіта» учні мають засвоїти основні категорії та поняття, що становлять логічну частину *базових знань освітньої галузі*, за змістовими лініями «Людина і природа», «Людина і світ матеріальних речей», «Людина і суспільство», «Людина і влада», «Людина і світ уявлень та ідей» ураховані у складниках змісту предмета та в очікуваних результатах навчання учнів.

Особливості змісту і структури предмета, методики проведення занять

Розвиток громадянського суспільства та демократії в Україні, послідовна інтеграція української держави в систему європейських і світових цінностей потребує формування в учнів знань, умінь, навичок, ставлень і цінностей, необхідних для підтримки, захисту й просування цих ідей, розвитку громадянськості як інтегрованої риси особистості. Зміст предмета «Громадянська освіта» покликаний надати учням цілеспрямований і змістовний навчальний досвід, що відображатиме сучасні реалії життя суспільства і сприятиме розвитку відповідних якостей і компетентностей особистості.

Зміст «Громадянської освіти» у 8 класі побудовано на основі міждисциплінарної інтеграції знань з політології, соціології, соціальної психології, культурології, права тощо, які складають основи громадянознавчих знань. Пропонована навчальна програма базована на таких **пріоритетах**:

- акцент на формуванні національної і громадянської ідентичностей учнів;
- розвиток в учнів рис активної свідомої особистості, досвіду демократичної поведінки й участі, навичок ефективного спілкування;
- увиразнення фрагментів змісту, пов'язаних із принципами і цінностями демократичного громадянського суспільства, ролі і функцій демократичної держави, можливостей і здатностей громадян впливати на життя громади і політику держави;
- формування в учнів громадянських цінностей, ставлень, установок: загальнолюдських (справедливість, гідність, терпимість до людей, повага до батьків, бережливе ставлення до природи тощо); демократичних у громадянському суспільстві (розуміння світу як багатоманітного, шанування прав і свобод, повага до гідності людини, вимогливе ставлення до влади, повага до законів, активна громадянська позиція, здатність жити разом, міжкультурне взаєморозуміння, толерантність, відданість миру, збереження й захист довкілля тощо); національних (віра в духовні сили свого народу та його майбутнє, повага до національної історії, культури, мови тощо).

Означеним пріоритетам відповідає структура предмета та його зміст. Він передбачає ознайомлення учнів з новими поняттями та поглиблення їхнього поняттєвого апарату щодо понять «демократія», «демократична держава», «права і свободи людини та громадянина в Україні», «громадянська і соціальна відповідальність», «громадянська та соціальна активність» тощо. Навчальний матеріал предмета враховує реалії українського суспільного життя, сучасні засади розвитку демократії в Україні, особливості життя суспільства в умовах війни і повоєнного часу.

Оскільки на предмет відведено 17 навчальних годин, його зміст мінімізований і відповідає віковим особливостям учнів і сучасним освітнім викликам. Програма передбачає чіткі орієнтири для оцінювання результатів навчання учнів, що вможливує активізацію їхньої пізнавальної діяльності й усуває їхнє перевантаження.

Логіка навчального матеріалу побудована таким чином, щоб зберегти наступність з предметами/курсами громадянської та історичної освітньої галузі 5-6 класів, врахувати внутрішньогалузеві та міжгалузеві зв'язки (з соціальною та здоров'язбережувальною, мовно-літературною, інформатичною освітніми галузями). Наступність та зв'язки відображені у змісті та очікуваних результатах навчання.

Зміст предмета структурований за такими темами:

1. Ідентичність та цінності громадян України
2. Україна – демократична держава

3. Соціальна активність громадян
 4. Інформаційна діяльність в демократичній державі У межах кожної теми програми дотримано таку логіку:
 - подання системи взаємопов'язаних понять і категорій;
 - системне просування учнів в опануванні невеликої кількості теоретичних знань і підвищенні рівня сформованості наскрізних умінь та ключових компетентностей.
- Реалізація мети і завдань предмета обумовлює особливості організації освітнього процесу та методики проведення занять:
- надання переваги у навчанні пізнавальній, розумовій та соціальній активності учнів з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей. Роль вчителя – організатор активності учнів, фасилітатор, консультант;
 - практична спрямованість пропонованого у програмі змісту передбачає переважно самостійну роботу учнів (з консультативною та організаційною допомогою вчителя) над певним питанням теми з використанням різноманітних джерел знань (підручників, нормативно-правових актів, довідкового матеріалу, інтернет-ресурсів тощо);
 - створення на заняттях демократичної атмосфери, ефективного й безпечного освітнього середовища, побудови взаємовідносин учасників освітнього процесу на партнерських засадах і взаємоповазі;
 - залучення учнів до рефлексії та індивідуального/колективного оцінювання якості й результатів навчання;
 - поширення навчання демократії за межі занять з предмета: взаємовідносини між учнями і вчителями, вчителів між собою та адміністрацією, залучення учня до життя шкільної спільноти і громади.

Складники програми

Відповідно до вимог Типової освітньої програми навчальна програма містить результативний, змістовий і процесуальний складники, структуровані за відповідними рубриками: **«Очікувані результати навчання»**, **«Пропонований зміст предмета»**, **«Види навчальної діяльності»**.

Очікувані результати навчання зорієнтовані на формування/розвиток відповідних компетентностей і наскрізних умінь здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти у логічному поєднанні знаннєвого, діяльнісного й смислового компонентів. Подані в програмі формулювання очікуваних результатів навчання учнів є комплексними – один і той самий результат може бути досягнутий як залученням учнів до різних видів навчальної діяльності, так і засвоєнням ними громадянських знань і цінностей.

Зміст предмета складається з тем, що містять переліки питань без розподілу на окремі навчальні заняття. Вчитель, орієнтуючись на вимоги щодо очікуваних результатів, самостійно визначає назву теми, кількість і перелік питань до

кожного навчального заняття залежно від умов організації освітнього процесу, пізнавальних можливостей окремих учнів і класного колективу в цілому, індивідуального стилю викладання тощо.

Визначення основних видів навчальної діяльності та їх повторюваність слугує основою технології навчання здобувачів освіти, адже постійне залучення учнів в активну різноманітну діяльність може забезпечити реальне досягнення планованих програмових результатів. Кожний вид навчальної діяльності формує/розвиває їхні компетентності й наскрізні вміння.

З урахуваннями теми навчального заняття програмою рекомендовано включати в освітній процес такі види навчальної діяльності учнів:

- *пошукові завдання*, серед яких: опрацювання поняттєво-термінологічного апарату громадянської освіти, з'ясування сутності понять за допомогою текстів із різних джерел, вправи на застосування понять (формулювання речень/прикладів застосування понять, тверджень і аргументів з наведеними поняттями, створення «хмар» слів, ігор, кросвордів, тестів з відповідними поняттями та ін.); осмислене читання текстів різних типів; пошук інформації щодо теми у різних джерелах (підручнику, довідниках, інтернет-джерелах тощо), систематизація, оцінювання якості та достовірності інформації тощо; систематизація здобутої інформації за допомогою схем, таблиць, інфографіки тощо;
- *завдання з розвитку критичного та системного мислення*: аналіз, порівняння і оцінка інформації різноманітних джерел; формулювання запитань до джерела в цілому та поданої в ньому інформації, розрізнення в ньому фактів і суджень; виявлення інформаційних маніпуляцій, оцінка достовірності, надійності та повноти запропонованих/знайдених джерел та їх інтерпретацій; висловлювання власної думки, позиції та її аргументування; аналіз життєвих ситуацій, кейсів, які відображають коло проблем суспільного життя;
- *творчі завдання*: створення нових навчальних продуктів, в яких поєднані набуті знання, вміння та особистісні погляди на життя суспільства;
- *дискусії й дебати* з обговорення проблемних та контроверсійних питань суспільного життя: висловлення власних суджень щодо подій, явищ, процесів, вчинків людей, підбір аргументів для захисту власної позиції, участь в обговоренні з дотриманням правил дискутування, діалоги з переконанням інших.

Пропоновані програмою зміст та види навчальної діяльності уможливають урізноманітнення організації діяльності учнів, забезпечуючи при цьому академічну свободу і творчість учителя.

Очікувані результати навчання учнів	Пропонований зміст навчально - пізнавальної діяльності	Види навчальної діяльності
ТЕМА 1. ІДЕНТИЧНІСТЬ І ЦІННОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ		
<i>Пояснює і розкриває на прикладах сутність понять і термінів теми</i> <i>Визначає</i> власні ідентичності, свої сильні та слабкі сторони та шляхи самовдосконалення <i>Пояснює взаємозв'язок</i> громадянської ідентичності та активної громадянської позиції <i>Обґрунтовує</i> унікальність та неповторність кожної людини, необхідність поваги до власної гідності та гідності іншої особи <i>Визначає</i> цінності як основу буття людини, значимість системи цінностей для людини, взаємозв'язок між цінностями і поведінкою людини, <i>висловлює власне ставлення до цінностей як основи буття людини</i> <i>Висловлює власні судження</i> щодо проявів громадянської ідентичності, активної	Освіта для демократичного громадянства. Ідентичність людини. Види ідентичностей. Громадянська ідентичність. Особисті цінності. Цінності громадян України Активна громадянська позиція	<i>Пошукові завдання:</i> Актуалізація змісту понять за допомогою різних джерел інформації: «ідентичність», «гідність», «особисті цінності» З'ясування сутності понять за допомогою різних джерел інформації: «громадянська ідентичність», «активна громадянська позиція», «цінності громадян України» <i>Завдання з розвитку критичного та системного мислення:</i> Критичне читання, формулювання запитань до тексту з питань теми, систематизація інформації за темами за критеріями <i>Творчі завдання:</i> Самодослідження власних соціальних ролей, статусів, власних якостей, особистих/суспільних цінностей, власної ідентичності за допомогою ментальної карти, кластера, опитувальника

громадянської позиції, прав людини як загальнолюдської цінності та <i>аргументує</i> власні судження за допомогою історичних фактів, наявних досліджень, доступних історичних та інших джерел <i>Добирає</i> інформацію для виконання завдань з теми, аргументує свій вибір <i>Переконливо презентує</i> свої (спільні) ідеї іншим особам у різний спосіб, зокрема з використанням цифрових засобів		малювання «автопортрета» Рольова ігри та симуляції, наприклад «Ми – громадяни України» з підготовкою групами мініпрезентацій Написання уявного посту для соціальної мережі про те, як українці/українки нині проявляють національну ідентичність і пишаються приналежністю до українського народу Створення мультимедійного продукту / візуалізації, що відображає основні ідеї та поняття теми, наприклад підготування презентації про права людини в період дії правового режиму воєнного стану <i>Дискусії / дебати щодо питань:</i> Який чинник формування особистості є визначним: родина, школа чи оточення? Чи є ідентичності, що підсилюють людину або ті, які виключають її із суспільства? Який зміст вкладаємо в колективні цінності суспільства: патріотизм, соціальна згуртованість та відповідальність?
ТЕМА 2. УКРАЇНА – ДЕМОКРАТИЧНА ДЕРЖАВА		
<i>Пояснює поняття та терміни</i> за темою та <i>добирає</i> відповідні приклади <i>Пояснює</i>, що таке права людини, <i>називає</i> види прав людини, міжнародні документи,	Права і свободи людини і громадянина Обов'язки громадян України Україна – демократична держава	<i>Пошукові завдання:</i> Актуалізація понять: «права і свободи людини», «відповідальність», «обов'язки», «демократія», «вибори», «самоврядування» З'ясування сутності понять за допомогою різ-

що закріплюють права людини <i>Називає</i> важливості у часті громадян у політичному житті, власної держави групи людей і суспільства загалом <i>Розрізняє права і свободи людини і громадянина та переконання, що до демократії в Україні з урахуванням власного досвіду, різних видів інформації, пов'язані з порушенням прав людини</i> <i>Називає органи державної влади в Україні, пояснює сутність принципа розподілу влади</i> <i>Розрізняє пряму і представницьку демократію, наводить приклади з історії й сучасності, висловлює ставлення до демократії як цінності людства</i> <i>Характеризує роль виборців у формуванні органів державної влади та місцевого самоврядування</i>	Демократія та громадянська участь Громадянська відповідальність Демократія й самоврядування	джерел інформації: «права і свободи людини і громадянина», «конституційні обов'язки громадянина», «демократія» і «громадянська відповідальність» «Громадянська відповідальність» «Самоврядування» Складання кластера / інформафіки / схеми щодо видів конституційних прав / обов'язків, громадянської відповідальності, що відображає державної влади в Україні; види звернень громадян дискусій / дебати: Завдання з розвитку критичного та системного мислення Законотворча, виконавча й судову ключем до виявлення фактів, основних понять та ключових ідей, пов'язаних з темою формулювання, де запитання, оцінювання інформації при роботі з адаптованими документами, статтями Вікіпедії тем можуть громадяни реально впливати на діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування? Аналіз довіряння і оцінка інформації
<i>Описує форми і прояви громадянської активності, бере участь у моделюванні демократичних процедур</i> <i>Пояснює поняття та терміни в межах теми та обирає відповідні приклади</i> <i>Виявляє й аргументує зв'язок між громадянською активністю людини й розвитком демократії</i> <i>Висловлює власне ставлення щодо чинники впливають на формування поглядів та переконань людини</i> <i>Характеризує різноманітність як ресурс</i>	ТЕМА 3. СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ГРОМАДЯН Різнороманітність суспільства Міжкультурне спілкування Різнороманітність як ресурс для розвитку особистості і суспільства Толерантність Взаємодія людей з відмінними ідеями та цінностями. Нетерпимість і утиски, їх	різнороманітних джерел щодо прав людини, механізмів захисту прав людини в Україні <i>Творчі завдання:</i> Дослідження форм і проявів громадянської активності: дитячих і молодіжних організацій суспільства», «толерантність», «дискримінація регіону / громади «Революція інтересів», «донорство», «сталий розвиток» / моделювання виборів депутатів місцевої ради; процедури громадських слухань (на рівні місцевої громади); створення дитячої «соціальної проєкції», «міжкультурне спілкування організації Складання ментальної карти, кластера до теми використанням ключових ідей та основних

стикаються різні спільноти (заклад освіти, громада), <i>пропонує</i> варіанти їх розв'язання та <i>обирає</i> найоптимальніший з них <i>Знаходить інформацію</i> про приклади волонтерських програм та соціальних проєктів, що реалізуються в Україні та місцевій громаді, <i>висловлює</i> власне ставлення до значення волонтерської діяльності для суспільства, держави та людини <i>Визначає</i> власні можливості залучення до волонтерської діяльності <i>Розкриває</i> сутність принципу недискримінації, виявляє його порушення у розвитку ООН та <i>оцінює</i> роль людей та урядів держав у досягненні Цілей сталого розвитку ООН <i>Дотримується</i> правил комфортного співіснування, <i>розробляє</i> їх на основі Називає і наводить приклади екодружньої до довілля поведінки людей, <i>критично оцінює</i> надмірність потреб і перебільшене споживання, <i>визначає</i> для себе власні моделі поведінки і щоденні звички суголосні з потребами сталого розвитку України <i>Називає</i> форми участі людини в житті громади/спільноти, <i>визначає</i> способи власної участі в житті класу / закладу освіти / родини сьогодні, наявних досліджень, доступних джерел Докладно <i>описує</i> проблеми, з якими	наслідки. Протидія утискам певною ознакою Інклюзія Подолання дискримінації Соціальні ініціативи та проєкти Волонтерство, донорство Статий розвиток: від людини до громади та держави Особиста відповідальність за збереження довкілля	за <i>понять</i> <i>Завдання з розвитку критичного та системного мислення:</i> аналіз кейсів, пов'язаних з проблемами життя громади, симуляція/проведення інтерв'ю (3 головні місцеві ради, волонтером, благодійником) щодо розв'язання проблем громади Виявлення фактів, основних <i>понять</i> та к ідей, пов'язаних з темою, формулювання Створення медіа тексту, мультимедійного продукту / візуалізації, що відображає основні ідеї та поняття теми <i>Дискусії / дебати:</i> документами, статтями Вікіпедії, статистичними даними тощо Чи є різноманітність українського суспільства <i>Творчі завдання:</i> ресурсом, чи перешкодою для його розвитку? Проведення анкетування, як ставляться до різноманітності суспільства, на вашу думку, найкращий, сеграція, сегрегація чи інклюзія? Складання переліку правил/п Чи можливо відмовитися від стереотипів? Чи різноманітності як ресурсу для розвитку може кожен і кожна з нас долучитися до форм / способів залученості людини до створення інклюзивного простору/середовища громади Чи в усіх ситуаціях життя суспільства можна враховувати різноманітність? Інтерактивні вправи «Пошук подібності» «Грабина стереотипів» «Створення соціальної мапи громади, спільноти» Чи здатна громада впливати на життя громади? Чи можете ви вже сьогодні впливати на життя громади? Складання словника різноманітності Інклюзивності: Дослідження проблем громади/регіону, реалізованих проєктів та громадського простору Заощадження ресурсів: нерациональне обмеження діяльності волонтерських організацій чи піклування про майбутнє Підготування буклету / постера екодружньої до довілля поведінки
---	--	--

ТЕМА 4. ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ ДЕРЖАВІ

<i>Пояснює поняття та терміни в межах теми та наводить приклади</i> <i>Пояснює принципи функціонування інформації та вплив медіа на суспільство у демократичній державі</i> <i>Визначає сутність, важливість джерела інформації, його пізнавальні можливості, характеризує інформацію залежно від джерела походження, часу і місця виникнення та способів поширення інформації в суспільстві, складає список використаних джерел, дотримуючись засад доброчесності</i> <i>Ставить обґрунтовані/доречні запитання до змісту здобутої інформації</i> <i>Застосовує критерії для визначення достовірності й повноти інформації, розпізнає тенденційну інформацію</i> <i>Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди, тенденційну інформацію, виявляє факти маніпулювання масовою інформацією в текстових і візуальних джерелах в умовах інформаційної війни</i> <i>Виявляє ознаки булінгу, насилля, зокрема в</i>	Свобода слова, прозорість і доступність інформації в демократичній державі Вплив медіа на суспільство та громадян Пропаганда, маніпуляції свідомістю Інформаційна війна Критичний аналіз інформації та медіатекстів громадянами Приватність та безпека у віртуальному світі	<i>Пошукові завдання:</i> актуалізація понять за допомогою різних джерел інформації: «інформація», «медіа», «фейк», «мова ворожнечі» <i>З'ясування понять за допомогою різних джерел інформації: «пропаганда», «маніпуляція», «інформаційна війна»</i> <i>Завдання з розвитку критичного та системного мислення:</i> Виявлення основних понять та ключових ідей пов'язаних з темою, формулювання запитань, оцінювання значення, формулювання висновків при роботі з адаптованими документами, статтями Вікіпедії, статистичними даними тощо Аналіз медіатекстів щодо розрізнення фактів і суджень прийомів маніпулювання та пропаганди <i>Творчі завдання:</i> Складання глосарію «Інформація і мас медіа» Підбір / створення короткої відео-презентації держави Україна Створення короткого poradnika «На що звертати увагу в медіатекстах» Створення постерів, плакатів, презентацій на теми: Ознаки пропаганди, Як розпізнати фейк Що таке мова ворожнечі Створення власних медіатекстів, зокрема
--	--	---

цифровому середовищі, знає способи протидії насиллю і цькуванню, інтернет ресурси для повідомлення про виявлені випадки <i>Створює</i> власний інтелектуальний продукт, дотримуючись засад академічної доброчесності <i>Висловлює власні судження</i> з теми, аргументує їх за допомогою історичних фактів, наявних досліджень, доступних джерел та з урахуванням гуманістичних цінностей		новинних повідомлень, зразків повідомлень соціальних мереж для з'ясування особливостей впливу мас медіа на людей <i>Дискусії /дебати:</i> Чи існують причини, якими можна виправдати обмеження свободи мас медіа? Чи можна протидіяти тому, щоб люди підпадали під маніпулювання з боку мас медіа? Мас медіа думка більшості чи меншості Чи можна протидіяти пропаганді на особистому рівні? Чи відповідальне споживання медіа важливе для мене?
ПІДСУМКОВИЙ УЧНІВСЬКИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ПРОЄКТ		

Оцінювання навчальних результатів учнів із предмета «Громадянська освіта» у 8 класі

Основою оцінювання здобувачів освіти з предмета є передбачені модельною навчальною програмою очікувані результати навчальної діяльності або складники ключових компетентностей і наскрізних умінь, що мають формуватись/розвиватись під час навчання як-от: мінімальний обсяг знань, обов'язковий для засвоєння учнем відповідно до його індивідуального розвитку та пізнавальних можливостей; основні вміння та навички, формування/розвиток яких передбачено модельною навчальною програмою; формування ціннісного ставлення учня до історичних і суспільно значущих явищ, процесів і подій, які він досліджує.

Діяльність учителя з оцінювання учнів має здійснюватися шляхом поточного (формувального) і підсумкового оцінювання. Поточне формувальне оцінювання учнів під час навчального заняття передбачає дотримання вчителем таких етапів (кроків):

- 1) формулювання вчителем (разом з учнями) очікуваних результатів навчального заняття;
- 2) визначення вчителем (разом з учнями) критеріїв і показників оцінювання;
- 3) обрання стратегій, процедур та шкали оцінювання;
- 4) виконання оцінювання вчителем та/або самооцінювання/взаємооцінювання учнів.

Підсумкове оцінювання дає змогу перевіряти й оцінювати результати роботи учнів: 1) по закінченні засвоєння матеріалу теми програми; 2) наприкінці семестру. Оцінка результатів навчання учнів може бути якісною (виражається вербально) та кількісною (позначається балами).

Орієнтирами для вчителя в оцінюванні учнів виступають групи обов'язкових результатів навчання історії та громадянської освіти, передбачені Державним стандартом базової середньої освіти. У пропонованій програмі їх конкретизовано відповідно до кожної з тем. Водночас, оцінюючи учнів на навчальних заняттях, учитель має орієнтуватись також і на загальні результати, які є наскрізними для всього предмета, зокрема: Учень:

- добирає джерела історичної та суспільно значущої інформації;
- використовує інформацію із суміжних галузей знань для характеристики минулих і сучасних суспільних подій, явищ, процесів;
- формулює та висловлює судження стосовно суспільних ідей з урахуванням власного досвіду, різних видів інформації;
- добирає логічні і достатні аргументи для підтвердження певного судження;
- дискутує стосовно важливих для суспільства питань минулого та сьогодення;
- створює безпечне середовище, вільне від утисків, насилля (булінгу), виявів нерівності або несправедливості;

- розвиває емоційний інтелект.

Прикінцева частина

Суверенна, демократична, європейська держава Україна потребує активних і відповідальних за своє майбутнє громадян із високим почуттям патріотизму, власної гідності, стійкою громадянською позицією та готовністю до виконання своїх громадянських обов'язків. Екзистенційна важливість цих завдань для держави стала очевидною під час російсько-української війни й, зокрема, після широкомасштабного російського військового вторгнення. У цьому контексті навчання громадянської освіти займає особливе місце, оскільки спрямоване на виховання особистостей здобувачів освіти з активною громадянською позицією, розвинутим критичним мисленням, здатних відповідально ставитися до своїх прав та обов'язків, брати активну участь у суспільно-політичних процесах, усвідомлено діючи на захист державної суверенності України та утвердження демократії в країні.

Час, необхідний для вивчення певного розділу / теми, учитель / учителька визначають самостійно, орієнтуючись на конкретний клас та обставини. Уроки практичної роботи, уроки узагальнення знань, уроки для проміжного чи тематичного оцінювання учитель / учителька встановлюють самостійно за освітньою програмою закладу освіти. Для забезпечення навчального поступу здобувачів освіти та усвідомленого досягнення кращих результатів варто використовувати формувальне оцінювання. За бажанням учителя / учительки в рамках розділів можна використовувати кредитно-накопичувальну систему оцінювання досягнень або ж здійснювати поточне оцінювання усних відповідей, письмових завдань, практичних вправ, самостійних робіт, індивідуальних та групових проєктів, досліджень, есеїв тощо. Тематику творчих / проєктних робіт учитель / учителька формулюють самостійно з врахуванням запитів учнівства, змісту розділу / теми та диференційованого підходу. Певні творчі / проєктні роботи, підготовка і виконання яких є затратними в часі, але демонструють досягнення значної кількості очікуваних результатів, можуть бути оцінені за групами загальних результатів як підсумкові, але про це здобувачі освіти мають бути повідомлені заздалегідь.

Розробляючи календарно-тематичне планування та/або навчальну програму, вчителі самостійно можуть змінювати порядок вивчення розділів, тем, окремих питань у межах теми, визначати періодичність та чергування видів діяльності, закладати види і форми контролю й оцінювання результатів навчання відповідно до груп результатів, указаних у Державному стандарті базової середньої освіти та модельних навчальних програмах. Укладені вчителями навчальні програми затверджує педагогічна рада закладу загальної середньої освіти.

Календарно-тематичне планування має передбачати не лише уроки опанування змісту, а й уроки формування наскрізних умінь та ключових компетентностей учнів / учениць, можливості для впровадження діяльнісного підходу до навчання, час для повторення, узагальнення, впровадження різних форм оцінювання.

Оцінювання відіграє однаково ключову роль у громадянській освіті поряд із навчанням, оскільки самі принципи, форма і процес оцінювання можуть сприяти формуванню громадянської компетентності учнів. При цьому, оцінювання повинне надавати учням можливість самим аналізувати власний поступ, приймати рішення щодо вдосконалення власних навичок, а також спонукати до управління процесом їхнього навчання – і становлення як активних громадян демократичного суспільства. Активна участь учнів/учениць у процесі оцінювання дозволяє перетворити цей процес на ефективний інструмент навчання.

Таким чином, важливим є не стільки підсумкове оцінювання (підсумкове, яке дозволяє оцінити рівень компетентності, як-от підсумкове тестування), а насамперед постійне оцінювання (формувальне, що дозволяє відслідковувати розвиток компетентностей у процесі навчання, як-от зворотній зв'язок), яке сприяє покращенню якості навчально-виховного процесу і дозволяє спланувати траєкторію досягнення навчальних цілей відповідно до потреб та поступу кожного учня. Ефективним способом залучення учнів/учениць є самооцінювання та взаємне колегіальне оцінювання у класі (peer assessment) – методи, які дозволяють учням брати на себе відповідальність за власне навчання, а також сприяють детальному ознайомленню учнів/учениць із критеріями оцінки, активному засвоєнню вивченого.

Поточне формувальне оцінювання учнів під час уроку передбачає дотримання вчителем таких етапів (кроків):

- 1) формулювання вчителем (разом з учнями) очікуваних результатів уроку;
- 2) визначення вчителем (разом з учнями) критеріїв і показників оцінювання;
- 3) обрання стратегій, процедур та шкали оцінювання;
- 4) виконання оцінювання вчителем та/або самооцінювання/взаємооцінювання учнів/учениць.

Підсумкове оцінювання дає змогу перевіряти й оцінювати результати роботи учнів/учениць:

- 1) по закінченні засвоєння матеріалу розділу програми;
- 2) наприкінці семестру;
- 3) по закінченні навчального року.

Завдання для оцінювання добираються так, щоб можна було отримати об'єктивну інформацію про рівень досягнень учнями обов'язкових результатів навчання певної групи результатів (далі – ГР) освітньої галузі:

Орієнтується в історичному часі та просторі, виявляє взаємозв'язки подій і явищ (ГР1);

Працює з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту (ГР2);

Виявляє здатність до співпраці, толерантність, громадянську позицію (ГР3).

У Свідоцтві досягнень виставляють семестрові оцінки за групами результатів. На підставі оцінок за групами результатів виставляють загальну оцінку за семестр. Семестрова оцінка може бути скоригованою. Оцінку за рік виставляють на підставі семестрових оцінок.

Рекомендовані джерела:

1. Постанова про затвердження Державного стандарту базової середньої освіти.
2. Державний стандарт базової середньої освіти (постанова КМУ від 30.09.2020 № 898, зі змінами від 30.08.2022 № 972);
3. Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти (постанова КМУ від 23.11.2011 № 1392).
4. Модельна навчальна програма «Громадянська освіта. 8 клас» для закладів загальної середньої освіти (авт. Пошетун О. І., Ремех Т. О., Серова Г. В.)*«Рекомендовано Міністерством освіти і науки України»* (наказ Міністерства освіти і науки України від 14 серпня 2024 року № 1138)
5. Підручник « Громадянська освіта» 8 клас (авт. [Пошетун О.І., Ремех Т.О., Серова Г.В.](#)).
- 6.Наказ МОН від 02.08.2024 № 1093 «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання (5-9 класи НУШ)
7. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
8. Декларація прав дитини, проголошена Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1959 року. URL: <https://chl.kiev.ua/default.aspx?id=331>
9. Загальна декларація прав людини: ухвалена резолюцією 217А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ухвалена в Римі 4 листопада 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

11. Конвенція про права дитини: ухвалена 20 листопада 1989 року (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
12. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: ухвалений і відкритий для підписання, ратифікації та приєднання резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966., ратифікований Україною 19 жовтня 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text
13. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: ухвалений 16 грудня 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042#Text
14. Виборчий кодекс України: Закон України від 19 грудня 2019 року № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>
15. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 року № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>
16. Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26 січня 2021 року № 1135-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>
17. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 року № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
18. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року № 4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>
19. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
20. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
21. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
22. Про застосування англійської мови в Україні: Закон України від 04.06.2024 № 3760-IX. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/CardByRn?regNum=9432&conv=9>
23. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80#Text>
24. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
25. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2849-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>

26. Про медіацію: Закон України від 15.12.2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
27. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
28. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 року № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>
29. Про охорону дитинства: Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
30. Про повну загальну середню освіту від 16 січня 2020 року № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
31. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2365-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>
32. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
33. Стратегія національно-патріотичного виховання, затверджена Указом Президента України від 18 травня 2019 року №286/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>
34. Антикорупційні інструменти для роботи з молоддю. URL: <https://training.eo.gov.ua/posibnyky/>
35. Больц Н. Абетка media: [посіб.] /пер. з нім. Віталія Климченка; за наук. ред. Валерія Іванова. К.: Академія української преси, Центр вільної преси, 2015.
36. Вивчаючи міжнародне гуманітарне право : навчально-методичний посібник для закладів середньої освіти / М. Єлігулашвілі, О. Козорог, Т. Короткий, Н. Хендель; за ред. к.ю.н. Т. Короткого. Київ, УГСПЛ; Одеса : Фенікс, 2019.
37. Гуменюк Л. Практична медіаграмотність: посіб. / Людмила Гуменюк, Валентина Потапова; ред.-упоряд. Оксана Волошенюк. К.: АУП, ЦВП, 2015. URL: <http://www.aup.com.ua/books/mbm/>
38. Демократична школа. Всеукраїнська програма освіти для демократичного громадянства: практичний посіб. / заг. ред. Олени Шинаровської. URL: <https://theewc.org/content/uploads/2020/02/Tool-for-Democratic-School-Development-web-Ukrainian.pdf>
39. Етика ділового спілкування : навч. посіб. / Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, Т.Д. Іщенко та ін. Київ : Центр навчальної літератури, 2019.
40. Інфомедійна грамотність онлайн: посібник для тренера / за заг. ред. Тараненко О. / Розроблено в межах проєкту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність». URL: https://filter.mkip.gov.ua/wp-content/uploads/2022/04/12d-e_online_curriculum_6s_8-1.pdf

- 41.Компасс. Посібник з освіти з прав людини за участю молоді / за ред. Брандер П., Кін Е. та інш. / Рада Європи, 2020. 490 с. URL: <https://rm.coe.int/compass-2020-ukr-yfdua/1680a23873>
42. Кравчук В.М. Опорні конспекти з теорії держави і права. 2011. URL: <http://surl.li/fwusz>
43. Кравчук М.В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. й доповн. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2014.
44. Кубрак О. Етика ділового та повсякденного спілкування: навчальний посібник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2019.
45. Культура й практика викладання прав людини: поради, вправи, симуляційні ігри: Методична збірка для використання в освітньому процесі для 5–11 класів за результатами проекту «SIMschool – симуляційні ігри для вивчення прав людини», що реалізується ГО «CRISP» і ГО «ЕдКемп Україна» у партнерстві з Європейським Союзом. Х.: Вид-во «Дім Реклами», 2021. 220 с. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1YjvHkEV-Df1e-k41nZZL8HH9846N5rZP>
46. Ложкін Г.В., Пов'якель Н.І. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: Навчальний посібник. К.: ВД «Професіонал», 2007.
47. Махній М.М. Невербаліка і культура. К.: Blox.ua, 2009. URL: <http://archive.li/G9hcf>
48. МедіаДрайвер: мультимедійний онлайн-посібник / авт. кол.: Андрій Кокотюха, Лариса Денисенко, Ірина Славінська. URL: <http://mediadriver.online/book>
49. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого. Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. 2017. URL: <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/MHP-final.pdf>
50. Посібник з прав людини для інтернет-користувачів та пояснювальний меморандум: рекомендація CM/Res (2014)6 Комітету міністрів Ради Європи. URL: <https://rm.coe.int/16802e3e96>
51. Права людини в документах ООН [Текст] / упоряд. та вступ. слово Т. Яблонська. К. : Українсько-Американське бюро захисту людини; Амстердам: [б.в.], 1997.
52. Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціальнопедагогічний аспект. [Навч.-метод. посібник]. К.: ФОП Стеценко В.В. 2016.

53. Танчин І. З. Соціологія: навчальний посібник. К.: Знання, 2008.
54. Яхно Т.П., Куревіна І.О. Конфліктологія та теорія переговорів Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2012.
55. Живемо в демократії /навчальні матеріали з освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини. URL: <https://www.living-democracy.com/uk/>
56. Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)» URL: <https://www.nau.ua>
57. Міжнародне гуманітарне право. URL: <https://redcross.org.ua/ihl/>
58. Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського URL: <https://www.nbuv.gov.ua>
59. Новинна грамотність: онлайн-курс / автор. кол.: Наталія Виговська, Ірина Виртосу, Діана Дуцик та ін.; за заг. ред. Діани Дуцик та Дарії Тарадай. URL: <https://video.detector.media/special-projects/novynna-gramotnist-i22>
60. Електронний кабінет громадянина: Цифрові сервіси. URL: <https://itd.rada.gov.ua/idsrv>